

POLSKA AKADEMIA NAUK
KOMITET NAUK HISTORYCZNYCH
INSTYTUT HISTORII

ACTA

POLONIAE

HISTORICA

LV

OSSOLINEUM

1987

PL ISSN 0001 - 6829

<http://rcin.org.pl>

NOS AUTEURS

- MARIA BOGUCA — *professeur*; Institut d'Histoire de l'Académie Polonaise des Sciences (Rynek Starego Miasta 29/31, 00-272 Warszawa); spécialisation: histoire économique, sociale et culturelle des XVIe-XVIIIe siècles.
- JULIUSZ DOMAŃSKI — *professeur*; Institut de Philosophie et de Sociologie de l'Académie Polonaise des Sciences (rue Nowy Świat 72, 00-330 Warszawa); spécialisation: histoire de la philosophie.
- HENRYK LITWIN — *assistant*; Institut d'Histoire de l'Académie Polonaise des Sciences; spécialisation: histoire sociale de la Pologne aux XVIe et XVIIe siècles.
- STANISŁAW MAUERSBERG — *professeur*; Institut d'Histoire des Sciences, de l'Instruction et de la Technique de l'Académie Polonaise des Sciences (rue Nowy Świat 72, 00-330 Warszawa); spécialisation: histoire de l'éducation et de l'enseignement.
- JACEK STASZEWSKI — *professeur*; Institut d'Histoire et d'Archivistique de l'Université Nicolas Copernic (Plac Armii Czerwonej 2, 87-100 Toruń); spécialisation: histoire générale moderne.
- TOMASZ SZAROTA — *professeur*; Institut d'Histoire de l'Académie Polonaise des Sciences; spécialisation: histoire de la Seconde Guerre mondiale.
- JANUSZ TAZBIR — *professeur*; Institut d'Histoire de l'Académie Polonaise des Sciences; spécialisation: histoire de la civilisation aux XVIe et XVIIe siècles.
- ANDRZEJ B. ZAKRZEWSKI — *assistant*; Institut d'Histoire du Droit de l'Université de Varsovie (rue Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-325 Warszawa); spécialisation: histoire du droit et des structures sociales en Pologne.

POLSKA AKADEMIA NAUK
KOMITET NAUK HISTORYCZNYCH
INSTYTUT HISTORII

ACTA
POLONIAE
HISTORICA

55

WROCŁAW · WARSZAWA · KRAKÓW · GDAŃSK · ŁÓDŹ
ZAKŁAD NARODOWY IMIENIA OSSOLIŃSKICH
WYDAWNICTWO POLSKIEJ AKADEMII NAUK
1987

COMITE DE REDACTION

Jan Baszkiewicz (Président), Maria Bogucka,
Antoni Czacharowski, Jerzy Kłoczowski,
Ryszard Kołodziejczyk,
Antoni Mączak, Janusz Pajewski, Andrzej Pilch,
Stanisław Russocki, Franciszek Ryszka,
Monika Senkowska-Gluck, Marek Sędek,
Tomasz Szarota, Stanisław Trawkowski, Roman Wapiński,
Andrzej Wyczański, Janusz Żarnowski

REDACTION

Maria Bogucka (rédacteur en chef)
Stanisław Russocki, Stanisław Trawkowski (rédacteurs adjoints)
Marek Sędek (secrétaire)
Tomasz Szarota

INSTYTUT HISTORII PAN

Rynek Starego Miasta 29/31
00 - 272 Warszawa

Adresse télégraphique :
HISTORIOPAN

REDAKTORZY WYDAWNICTWA

Karolina Hansen, Elżbieta Gruszka, Izabela Kośła-Słuzek,
Izabella Rodzik

REDAKTOR TECHNICZNY

Jacek Dubiel

© Copyright

by Zakład Narodowy im. Ossolińskich
Wydawnictwo, Wrocław 1987

Printed in Poland

Zakład Narodowy im. Ossolińskich — 1987 r.
Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk —
Wrocław, Oddział w Warszawie, ul. Długa 26
Nakład: 690 egzemplarzy. Format A-5
Objętość: 23,30 ark. wyd. 21,50 ark. druk.
Papier: druk. sat. IV kl., 70 g., format: 61×86
Oddano do składania: 22.XII.1986 r.
Podpisano do druku w listopadzie 1987 r.
Wydrukowano w grudniu 1987 r.
Drukarnia im. Rewolucji Październikowej
Warszawa, ul. Mińska 65
Nr zam. 3178/12/86. Cena: zł 350,—

SOMMAIRE

ETUDES

Problèmes de la culture polonaise

Janusz Tazbir, Die Polonisierungsprozesse in der Adelsrepublik	5
Juliusz Domański, Der Einfluß des Erasmianismus und die Reformation in Polen	41
Henryk Litwin, Catholicization among the Ruthenian Nobility and Assimilation Processes in the Ukraine during the Years 1569 - 1648	57
Andrzej B. Zakrzewski, Assimilation of Tartars within the Polish Commonwealth, 16th - 18th Centuries	85
Jacek Staszewski, La culture polonaise durant la crise du XVIII ^e siècle	107
Stanisław Mauersberg, The Educational System and Democratization of Society in Poland (1918 - 1939)	133
Tomasz Szarota, La vie culturelle en Pologne pendant l'occupation allemande	159

TRAVAUX EN COURS

Maria Bogucka, Polonica in westeuropäischen Nachschlagewerken des 16. und 17. Jahrhunderts	203
--	-----

MATERIAUX

Janusz Tazbir, Reprints zur polnischen Kulturgeschichte	215
---	-----

DISCUSSION

Marian Dygło, Remains of Unknown Early Romanesque Buildings at Wąchock (Central Poland)	223
---	-----

COMPTES RENDUS

- An Outline History of Polish Culture, ed. Bolesław Klimaszewski (M. Bogucka); Walter Stark, Untersuchungen zum Profit beim hansischen Handelskapital in der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts (M. Bogucka); Struktura feudalni společnosti na území Československa a Polska do přelomu 15. a 16. století, ed. Jan Čierný, František Hejl, Antonín Verdík (W. Iwańczak); Histoire de Varsovie, vol. II: Varsovie dans les années 1526 - 1795, élab. par Maria Bogucka et autres (A. Wyrobisz); The History of Polish Diplomacy, vol. II: 1572 - 1795, ed. Zbigniew Wójcik, written by Józef Gierowski *et al.* (J. Małłek); Jerzy Lileyko, La vie quotidienne à Varsovie sous les Vasa (Andrzej Karpiński); Jerzy Borejsza, Ce beau XIXe siècle (S. Kieniewicz); Elżbieta Kowecka, Au salon et à la cuisine. Récit sur la culture matérielle des châteaux et des manoirs polonais au XIXe s.; Jan Kruczek, Teresa Włodarska, La vie au château de Pszczyna (1765 - 1846) (J. Leskiewicz); Kazimierz Przybysz, Les paysans polonais face à l'occupation hitlérienne 1939 - 1945. Comportements et attitudes politiques sur le territoire du Generalgouvernement (E. C. Król); Barbara Fijałkowska, La politique et les créateurs. 1948 - 1959 (E. C. Król) 229

- NOTES 275

VIE SCIENTIFIQUE

- La centenaire de la Société Historique Polonaise (Stefan K. Kuczyński); La culture de la parole vivante dans l'ancienne Pologne (Andrzej Karpiński, Edward Opaliński) 339

ACTA POLONIAE HISTORICA

Révue semestrielle rédigé sous les auspices du Comité des Sciences Historiques et de l'Institut d'Histoire de l'Académie Polonaise des Sciences

Président du Comité de Direction: JAN BASZKIEWICZ
Rédacteur en chef: Maria BOGUCA

Vol. LIV, 1986

Prix 300 zł

SOMMAIRE

Andrzej Dziubiński: La fabrication et le commerce du sucre au Maroc aux XVIe et XVIIe siècles

Janusz Tazbir: Les visions d'avenir dans la culture de l'ancienne Pologne

Piotr Łossowski: The Idea of a United Europe, 1918-1939

Jan E. Zamojski: La résonance de l'insurrection du Ghetto de Varsovie dans la communauté juive en France (1943-1944)

Ireneusz T. Kolendo, The Question of Borders and of Post-war Union in Polish-Czechoslovak Relations during the Years 1940-1943

COMPTES RENDUS — NOTES — VIE SCIENTIFIQUE

Rédaction: Rynek Starego Miasta 29/31, 02-272 Warszawa, Polska
Maison d'Édition: « OSSOLINEUM », Rynek 9, 50-106 Wrocław, Polska
Pour comande à l'étranger: « ARS POLONA », Krakowskie Przedmieście 7, 00-068 Warszawa, Pologne
Librairie Polonaise à Paris, 123, Boulevard st Germain, Paris 75007, France
European Publishers Representatives, Inc. 11-03 41th Avenue, Long Island City, New York 11191 USA

ACTA POLONIAE HISTORICA

Your can order this periodical directly through the Polish Foreign Trade Enterprise "Ars Polona", Krakowskie Przedmieście 7, 00-088 Warszawa P.O.B. 1001, POLAND or through the larger bookshops in your country i.a.:

- Globus Vertrieb Ausländischer Zeitschriften, Höchstädtplatz 3, A - 1200 Wien, AUSTRIA,
- Agence et Messageries de la Presse S.A., 1, rue de la Petite-Ile, 1070 Bruxelles, BELGIUM,
- Helios, Literatur-Vertriebs GmbH, 1 Berlin 52, Eichborndamm 141-167, BERLIN-WEST,
- Polish Voice Publishing Co. Ltd., 1089 Queen Street West, Toronto, Ontario M6J 1H5, CANADA,
- Rhodos, 36, Strandgade, DK-1401 Copenhagen K, DENMARK,
- W.E. Saarbach GmbH, Postfach 10 16 10, 5 Köln 1, Follerstrasse 2, FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY,
- Rautatierkirjakauppa Oy, Kampinkatu 2, 00101 Helsinki, FINLAND,
- Librairie Polonaise à Paris, 123, Boulevard st Germain, 75006 Paris, FRANCE,
- Eariscourt Publications Ltd., 129/130 Shepherd's Bush Centre, London W. 12, GREAT BRITAIN,
- Licosà Libreria Commissionaria Sansoni, Via Lamarmora 45, I 50121 Firenze ITALY,
- Martinus Nijhoff Booksellers and Subscription Agents, P.O.B. 289, NL-2501 AX The Hague, THE NETHERLANDS,
- Narvesens Literaturtjeneste, P.O.B. 6125, Oslo 6, NORWAY,
- Libreria Herder, 26, Calle de Balmes, Barcelona 7, SPAIN,
- AST International P.O.Box 12013, S-10221 Stockholm, SWEDEN,
- Librairie Rousseau, 36, rue Jean-Jacques Rousseau, 1201 Genève, SWITZERLAND,
- European Publishers Representatives, Inc. 1103, 46th Avenue Long Island City, New York 11191, USA,
- Polish Publication Center, Imported Books and Magazines, 2917, N. Central Park Avenue, Chicago, Illinois 60618, USA.

Payment for ACTA POLONIAE HISTORICA can be also effected by a bank cheque or International Money Order if it is not contrary to local currency regulations. When ordering this periodical directly through "Ars Polona" please remit the sum due (in local currency) in accordance with the catalogue price of the periodical ordered, adding postage cost amounting to 5% for European countries and 10% for overseas countries (minimum postage no less than US \$ 1.00 or equivalent). The sum may be remitted through the local bank.

WARUNKI PRENUMERATY NA ROK 1987

Cena prenumeraty rocznej zł 700,—

Cena prenumeraty półrocznej zł 350,—

Prenumeratę ze zleceniem wysyłki za granicę przyjmuje RSW „Prasa-Książka-Ruch”, Centrala Kolportażu Prasy i Wydawnictw, ul. Towarowa 28, 00-958 Warszawa, konto NBP XV Oddział w Warszawie, nr 1153-201045-139-11. Prenumerata ze zleceniem wysyłki za granicę pocztą zwykłą jest droższa od prenumeraty krajowej o 50% dla zleceniodawców indywidualnych i o 100% dla zlecających instytucji i zakładów pracy.

Terminy wpłacania prenumeraty na kraj (na ogólnie przyjętych warunkach) i za granicę:

— do dnia 10 listopada na I półrocze roku następnego oraz cały rok następnny.

SPRZEDAŻ NUMERÓW BIEŻĄCYCH I ARCHIWALNYCH

w Księgarni Ośrodka Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN, Adres: OR PAN, Pałac Kultury i Nauki, 00-901 Warszawa, konto PKO 1531-912 I Oddział Warszawa.

Index: 35130